

tako, da se lahko odtegneš po 15. sept od doma. Dunaj obiskati tako i tako enkrat moraš. Porabi torej to priliko in storiš obenem veliko uslugo prijatelju. Pozneje ne bo morda nikoli več take priložnosti, da bi skupaj gledala mogočno mesto, razven ako bi bila voljena za državna poslanca. A za to sva premalo politikarja. . . . Upam, da bom imel nekaj goldinarjev več kot bo treba, da ostanem kake tri dni na Dunaju in si ogledam prestolnico. Ti pa lahko iz mojega denarja vzameš, kolikor boš zavozil in dobri g. Kalan naj Ti na ta namen pritisnejo par petakov in vse pojde gladko, kakor po ledu. Nazaj grede se peljeva na Celovec, koder bo najbližje in obiščeva Meškota. S tem načrtom se kratko in malo sprijazni in basta.

Peti mesec že teče, odkar sem tukaj in hvala Bogu sem srečno odvrget verige hudiča — alkohola raz sebe, ki me je že prignjal na skrajni rob propasti. Še eno ali dve leti bi tako vlekel barko in vnesposobil bi se za sleharno službo ter postal — baraba. Grozno se sliši, a doktor mi je pravil in tudi bral sem, da so se pogreznili v blato popolne propalosti še vse drugačni duhovi, nego sem jaz šušmar, a la Francoz Charles Samb, pesnik Victor v. Scheffel, danska škofa Henrik, Araco i. t. d. Hvala Bogu pravim, ker abstinenca mi je že »eine gedankenlose Gewohnheit«. Le počakaj, marsikaj Ti povem zanimivega o kraljestvu alkohola, kar se s peresom ne more tako natanko razjasniti. Svojo igro »Posestrimi« sem končal in na lepo prepisal. Preprosta štiridejanjka je, ne razsežna, ne velikega kroja, vendar mislim, da ustreza pravilom dramatike, da se bo prijetno brala in bi se tudi z uspehom uprizorila. Veseli me, da si se tudi Ti lotil enakega dela in uverjen sem, da proizvedeš kaj dobrega. Dejanja nam napiši, ne govorjenja, to je prva stvar. Grundlage und Seele des Dramas ist die Handlung, das zweite die Charakterzeichnung, pravi Freytag. Z »dejanjem« pa ni rečeno, da se morajo v igri venomer objemati, poljubovati, tepsti, ruvati, skakati, pisati, streljati i. t. d. V vsakem govoru, ki nam kaže ravnokar kipeča čutila, namene, sklepe in odloke, vrši se dejanje. To Ti je znano. V dramah iz domačega življenja se dadé seveda vplesti komični prizori v obliki prijetnih idil že zaradi tega, ker vdahnejo v igro samosvoj kolorit in razsujajo žarke na karakteristiko vsega osobja.

Premišljujva poleg tega zlasti to, kako bi prodrla z igrami na slov. o d e r. Samo za liste pisati — ni nič. Največ bralcev in vse bralke preidejo dramatične spise s tiho nejevoljo, da jemljejo prostor zanimivim povestim in romanom. . . . Tudi o tem več ustno! Čudom se boš čudil, ako Ti povem, da Detelova drama »Učennjak« ni samostojna. Bral sem od znamenitega psihijatra Möbiusa delo »Über das Pathologische in Goethe«, in tam bral, da je spisal neki Willemer veselo igro »Der Schädelkenner« l. 1805. kot persiflažo Gallovega nazora, da se iz lobanje lahko sklepajo razni nagoni (Triebe oder Sinne) človeka in da ima vsaki izmed njih svoj posebni prostor v možganih. Vsebinsko podrobno sem prepisal in Ti jo pokažem, ko se snideva. Ali je to naključje¹ ali ne, Bog vedi. Povej to tudi Opeki! Torej bi imel prav Ben Akiba: Nichts

¹ Zgolj naključje. Detela omenjene drame ne pozna, povod za »Učennjaka« mu je dala anekdota iz Lombrosovega življenja.

Neues giebt's mehr auf der Welt. Omnia nota, sed lima rasa recenti!

Tukaj biva zdaj neki mlad dekan Oger iz Nytre, György Czeisel, zelo blag in omikan mož, ki zna dobro nemški (pri Ogrih to ni kaj navadnega) in slovaški in je tudi pisatelj (iro). Prav prijatelja sva. Prišel se je sem »razdebeljevat« in je shujšal zares v 2 mesecih za 10 kl., pa še vaga 90 kl. Mene je tudi vročina vzela za 2 kl. Novele Amicijeve so krasne. Ta zvonki jezik! Francoski berem dalje vsaki dan nekaj in lažje.

Knezoškoj mi je nedavno pisal: »Včeraj sem govoril z g. Kalanom in mu izrazil nujno željo, naj se Vam pri lepem in potrebnem listu »D. i. S.« kaj primerne določi. Upam, da bode vse dobro in boste mogli delovati po svojih sposobnostih, kakor tudi želite.« Kaj namerava, ne vem. Sicer pa ad omnia paratum cor meum. Najraje bi šel v pastirstvo na župnijo svojo. Kadar zopet kaj utegneš, oglasi se, tudi jaz se odzovem.

Srčen pozdrav!

Tvoj

Anton Medved.

K analizi literarnega uspeha.

Pod tem naslovom je O. Ewald objavil v »Lit. Echo« članek, katerega del objavljamo tukaj, ker utegne marsikoga zanimati in morda tudi popraviti kako napačno mnenje glede razmerja med umetnostjo in široko plastjo ljudstva.

»Odločilna za uspeh se mi zdi zlasti kulturna struktura družbe, razmerje višje duševne plasti do širokega masiva prereza. O tej strukturi je neoporečno gotovo, da je v starem veku bila aristokratska. Tega ni razumeti v političnem pomenu, temuč v mnogo splošnejšem, intelektualnem, v pomenu, ki je neodvisen od vsakokratne ustavne oblike in delitve državne oblasti. Pri Grkih je bilo nedvomno tako, da je socialni kompleks tistih, ki so presojali duševne vrednote — umetniške, znanstvene, modroslovne — bil tega tudi zmožen. Čeprav so bile velike osebnosti, kakor Heraklit in Sokrates, nerazumljene in preganjane, so jih vendar visoko občudovali, njih vpliv je segal na daleč. Tu se je borila moč proti moči; obedvesta stali, kakor kaže primer Aristophana in njegove polemike proti filozofom, na približno istem nivoju. Tudi v rimski svetovni državi se je s pomočjo neke aristokratske izbire ohranilo ravnovesje med ustvarjanjem in umevanjem. Tu se je razvil, ko je začela moč meščanstva razpadati, značilni pojav mecenatstva. Na dvoru cesarjev je nastalo izobraževališče, enakopravno grškemu miljeju. Krščanski srednji vek je sicer demokratičnemu principu v svojem svetovnem nazoru pripomogel do veljave, toda ta princip je veljal samo za etično cenitev individua in je tako malo vplival na strukturo duševne izobrazbe, da je tukaj še bolj kot v starem veku monopol pripadel enemu stanu: kleru. Tudi v poznejših stoletjih se ni načelno nič več izpremenilo. Duševno življenje in delovanje se ni sicer več, zlasti ko so se razcvetela mesta in se je okrepila moč meščanstva, omejevalo na duhovništvo; vendar pa je bilo vedno nekaj določenih posameznih, čeprav zelo raznovrstnih centrov, v katerih se je razvijal kulturni proces. V historičnem razvoju so prevzeli duševno vodstvo: papežev dvor za časa renezanse, vladajoče

knežje rodovine, nekateri krogi visokega plemstva in meščanstva. Aristokratski značaj tega razmerja je zunanje najbolj razviden iz pomena, ki ga je imelo mecenatstvo v vseh teh menah. Ustvarjajoči umetniki so bili takorekoč v spremstvu socialno najvišjih osebnosti in skupin. Šele globoke preosnove, ki jih je družabni sestav doživel v času revolucij vsled kapitaliziranja in mehaniziranja, so povzročile tudi tukaj velike izpremembe... Na mesto trdnega, zaokroženega kulturnega centra se je začel razširjati vpliv duševnih vrednot na najširšo

maso. Nastal je pojem, ki ga prejšnji vekovi v tem ekstremnem pomenu niti poznali niso: pojem občinstva. Struktura uspeha se je morala pri tem bistveno izpremeniti... Znak moderne kapitalistične družbe ni niti zmisel za lazno, niti veselje nad individualiziranim tvorom, temuč kopičenje brezosebne dela. Medtem pa ko lazno in osebno ustvarjanje stremi za večno simbolično vsebino bitja in išče v prikazni zlasti izraz ideje, odgovarja delu do fanatizma stopnjevani kult dejstev.

DROBIŽ.

Matica Slovenska je dobila nov, čisto napreden odbor, ki je potem enoglasno — ne, kaj se to pravi? Da so vsi, prav vsi volili Ilesiča za predsednika? Tudi tisti, ki sicer nič ne prikrivajo svoje hude sodbe o njem? In da so ga odkupili za tako visoko ceno? Za ceno Breznika, s čigar tihim in velikim delom se bo slovenski jezikoslovec še tedaj ukvarjal, ko bo odpuščen in pozabljen zadnji Ilesičev hrvatizem, za Detela, ki ga bodo brali, ko ne bo nobenega spomina več na Ilesičeve napitnice, za Finžgarja, ki izpolnjuje s slednjim dejanjem svojih preprostih iger večjo misijo kot Ilesič z vso svojo meglenovisoko kulturo, za Grafenauerja, kateremu se bo moral Ilesič zahvaliti, če mu bo ime tiskano živelo, za Grudna, v čigar delih bo slovenski narod bral o svojem mogočnem življenju, ko bo že zdavnaj prebolel Ilesičeve atentate? Ne, če so odborniki kljub vsemu volili Ilesiča, vsi, prav vsi, tedaj je razlog drugod; morda ne gre zgolj za čisto kulturo, ki se ni še nikdar obnesla, kadar jo je bilo treba praktično preizkusiti. Zadeva se je pojasnila, ko je Ilesič po volitvi izpregovoril: Od njega morda pričakuje kdo programa, pa on ne bo razvijal programa, tega ne bo storil, splošni programi so vobče problematske vrednosti, često so najboljši konkretni programi, ki se polagoma šele razvijejo (toda on ima preveč dela s svojim lastnim notranjim razvojem), tudi konkretnega programa ne bo razvijal in tako dalje, z eno besedo: jugoslovanstvo in naprednost! Zlasti zadnje, kajti pod jugoslovanstvom si odborniki po Vedini anketi ne morejo nič pravega predstavljati, medtem, ko je naprednost vsaj domača beseda, dasi je težko reči, kaj pomeni — pa kdo bi vse to razglašal: jugoslovanstvo in naprednost, pa je! — Ilesič bo težko še kdaj izpregovoril jasnejšo besedo, njegove odbornike pa še čaka, neubežno čaka, da jo bodo izpregovorili z njim.

Psevdonimen kritik lahko dela, kar hoče, in če piše n. pr. v referatu »Iz našega slovstva po novem letu 1914.« o leposlovju, slovstveni zgodovini, jezikoslovju, anatometriji, sociologiji, geologiji, kemiji in biologiji, mu moramo to pravico molče priznati; maske imajo posebne svoboščine in kdo bi resno jemal vsako besedo, kdo bi jim zameril vsako lahkomišno dejanje? In če isti referent poroča o vseh naših književnih revijah, le Dom in Sveta ter Časa ne omeni, je to morda nezakriviljena nevednost, mož morda res ne ve za ta dva lista; nikdar ne smemo biti prenašli v presojanju psevdonimnih dejanj, ker utegnemo napraviti psevdonimu veliko krivico. Toda dr. Prijatelj, urednik slov-

stvenega dela »Vede«, kjer je ta referat izšel, mora vedeti za Dom in Svet in Čas; njegova dolžnost je, da pozabljivega referenta opomni. Ko se je psevdonim hotel nekaj vsajati zaradi šlebingerjeve bibliografije — in s tem nam je toliko povedal, ne o bibliografiji, temveč o sebi, da nas njegovo pravo ime ne more več zanimati — tedaj ga je dr. P. moško zavrnil: »Veda« bi ne bila »Veda«, ako bi ne protestirala proti tej agitaciji zoper tako potrebno vsakdanje orodje vede.« Ko je pa psevdonim prezrl cel velik del resnega slovenskega kulturnega dela, tedaj je dr. P. pod črto molčal in rajši dovolil, da se v nas utrdi prepričanje, da Veda ni veda, kot bi priznal eksistenco dela, ki mu ni ljubo. Morda bo trajalo še dalj časa, preden izpopolni Veda svoje književne referate; prvega zvezka Grafenauerjeve Zgodovine se je spomnila n. pr. čez dve leti, za eksistenco drugega zvezka še danes ne ve. Meni je žal Vede; čez sedem let ji bo to nápak hodilo.

Futuristična glasba. Tudi v glasbi so Italijani že zašli na futuristični niveau. Prvi tozadevni manifesti so izšli lansko leto pod naslovi: Manifesto tecnico della musica futurista (Pratella) in L'arte dei rumori (Russolo). Tega je bilo pričakovati, kajti že v začetku so futuristi napovedali revolucijo vsem panogam umetnosti. Futuristični princip nove »umetnosti« stoji v takozvani enharmoniji in futuristična glasba se imenuje z eno besedo enharmonizem. Enharmonijo imenujejo futuristi kontinuiteto med posameznimi notami, pot, ki teoretično in praktično vsebuje nešteto sfumatur — nuances — med dvema poljubnima notama. Vzemimo harmonični sistem in v tem sistemu C (tonika) in G (kvinta). Od C do G imamo po naši stari teoriji sledečo gradacijo:

c — cis — d — dis — e — f — fis — g

to je sedem poltonov, sedem poltonskih intervalov, sedem skokov. To stopnjevanje izraža pasatistični glasbenik z notami na črtah in med črtami (tudi pomožnimi) pentagrama. Za olajšavo se poslužuje tudi #ev in b. Tega futurist ne rabi več, ker ne priznava nikakih artificalnih intervalov. Vso kontinuiteto gradacijo med toniko in kvinto (vzemimo c—g z vijolinskim ključem) karakterizira futurist s takozvano notno črto (linea-nota) od prve pomožne spodnje črte do druge črte v pentagramu. — Vzemimo n. pr. poltonske intervale

